

Nr 877

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående reformerad lärarutbildning.

(Lika lydande med motion nr 692 i Första kammaren)

Vid 1950 års riksdag antogs ett principbeslut om skolväsendets fortsatta utveckling. I nära anslutning till detta beslut behandlades också lärarutbildningsfrågorna. I de riktlinjer för lärarutbildningens ordnande, som då drogs upp, underströks uppfattningen om lärarutbildningens grundläggande betydelse för skolreformen. Sedan dess har endast delreformer på lärarutbildningsområdet genomförts. När den stora lärarutbildningsreform, som länge aviserats, nu framläggs i förevarande proposition och föreslås bli genomförd fr. o. m. budgetåret 1968/69, kan vi konstatera *dels* att den kommer för sent, *dels* att det inte längre är fråga om någon stor reform.

Den nya lärarutbildning, som föreslås införd fr. o. m. 1968/69, ger effekt först några år in på 1970-talet. Grundskolan har då varit införd i vårt land i nära ett decennium och gymnasiet liksom fackskolan i ett flertal år. Med hänsyn till att vi först under 1980-talet i någon större utsträckning torde ha lärare med adekvat utbildning anställda i de nya skolformerna måste den nu föreslagna reformen sägas vara starkt försenad. En reformering av lärarutbildningen borde inte fått anstå till dess att skolväsendet i övrigt var reformerat. Önskvärt hade varit att en reform av lärarutbildningen hade kunnat genomföras parallellt med övrig reformverksamhet inom det allmänna utbildningsväsendet.

Den proposition, som nu framläggs för riksdagen, är ett magert aktstycke. 1960 års lärarutbildningssakkunniga (LUS), vilkas betänkanden ligger till grund för propositionen, utförde ett ambitiöst utredningsuppdrag, till vilket emellertid departementschefen i många avseenden inte nu är beredd ta ställning. På ett flertal väsentliga punkter hänskjuter departementschefen frågorna för närmare utredning eller översyn till universitetskanslersämbetet (UKÄ), skolöverstyrelsen (SÖ) eller särskilda sakkunniga. De frågor vi här avser är bl. a. de speciella behörighetsvillkoren för inträde till klasslärarutbildning, överarbetning av förslagen till studieplaner, de fasta studiegångarna vid universiteten, den ämnesteoretiska utbildningen av högstadie- och gymnasielärare, den praktisk-pedagogiska utbildningen för ämneslärare, behörighetskraven för lektorstjänst, vidareutbildningen, intagningsförfarandet

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 4 saml. Nr 877—878

till ämneslärarutbildningen, examens- och betygssystemets utformning m. fl. frågor. I samtliga här angivna och i ett flertal andra frågor uppskjuts avgörandet eller utformningen till ett senare stadium. Det är ett otillfredsställande förhållande, att riksdagen har att ta ställning till en principproposition om en lärarutbildningsreform, som i väsentliga avseenden ännu inte är känd. Vi har för avsikt att återkomma till de väsentliga spörsmål beträffande lärarutbildningen, vilka nu skall bli föremål för närmare utredning.

Också beträffande den yttre organisationen av lärarutbildningen måste vi konstatera att propositionen är föga revolutionerande. I stort sett är det fråga om en anpassning till nuvarande förhållanden med minsta möjliga ekonomiska följdverkan för samhället. Ett par lärarhögskolor tillkommer, ett antal seminarier byter namn till lärarhögskolor avsedda för enbart klasslärarutbildning och tre seminarier kommer att kvarstå för sådan lågstadielärarutbildning som bygger direkt på grundskolan. Klasslärarutbildningen avses visserligen få yrkesutbildningskaraktär men reformeringen av ämneslärarutbildningen läggs i stort sett på universitetskanslersämbetet. Att i det läget anlägga synpunkter på den föreslagna reformeringen av lärarutbildningen ter sig inte lätt. Om härtill lägges det faktum att dualism i lärarutbildningen med de olika förkunskapskraven kvarstår även sedan den föreslagna reformen genomförts framstår regeringens försök att angripa lärarutbildningsproblematiken som en utbildningspolitisk fråga som mindre lyckat.

LUS ansåg för sin del att starka skäl talade för att all lärarutbildning ägde rum inom universitetens ram. Av praktiska skäl föreslog emellertid LUS' majoritet att en organisation med fullständig universitetsanknytning inte nu genomfördes även om man bedömde att så skulle komma att ske längre fram i tiden. Remissopinionen var splittrad i denna fråga. Åtskilliga remissinstanser, bl. a. vissa företrädare för universiteten, ansåg att man redan nu borde inordna utbildningen av klasslärare och lärare i läroämnen i sin helhet i universitetsorganisationen. Departementschefen ansluter sig till LUS' principlösning med motiveringen att man inte nu efter nyligen företagen reorganisation av universitetsförvaltningen kan lägga på universiteten ytterligare uppgifter av fullständigt ny karaktär. Enligt departementschefen talar även en rad andra skäl, som t. ex. lärarutbildningens intima samverkan med skolväsendet, också mot att lärarutbildningen i sin helhet inordnas i universitetsorganisationen.

Även om vi delar den uppfattningen, att det i *nuläget* inte är möjligt att överföra lärarutbildningen i sin helhet till universitetsorganisationen, vill vi i detta sammanhang ändå framhålla att en sådan reform på sikt kan komma att bli ändamålsenlig att genomföra. Därigenom skulle lärarutbildningen kunna göras mer enhetlig. De praktiska samarbetsproblem mellan universitet och lärarhögskola, vilka nu lätt kan uppstå bl. a. på grund av de båda utbildningsreformernas skilda huvudmannaskap, UKÄ respektive SÖ, skulle

helt försvinna, om utbildningen i sin helhet var förlagd till exempelvis pedagogiska fakulteter inom universiteten.

Vi övergår nu till att närmare granska enskildheter i propositionen.

Läroarbetsutbildningens mål

Läroarbetsutbildningens mål diskuterades av läroarbetsutbildningssakkunniga med utgångspunkt från de läroplaner, som nyligen bestämts för grundskola, gymnasium och fackskola. Inledningsvis analyserade och redovisade man därvid skolreformernas innebörd med hänsyn till skolans inre arbete. Därefter tolkade man konsekvenserna av skolreformerna för läroarbetsutbildningen. Så långt det kunnat bedömas är denna tolkning inte alldeles invändningsfri, i varje fall är den ofullständig. Personlighetsutvecklingen, bildandet av värderingar, attityder och värderingar etc. borde ha framhävts starkare. Man hävdar ofta och starkt betydelsen av individualiseringen i undervisningen — senare i betänkandet karakteriserat av de sakkunniga som »skolans viktigaste men också svåraste uppgift i samband med skolreformens genomförande». Man underströk likaledes vikten av att utveckla frihet och självständighet hos eleverna. Men man synes ha förbisett läroplanens framhållande, att friheten och självständigheten inte får bli självändamål utan »måste vara grundvalen för samarbete och samverkan». Man anförde vidare lärarens frihet enligt skollagen att undervisa på sitt eget sätt med de begränsningarna, att han är skyldig eftersträva motivation, konkretion, självverksamhet och individualisering. Men man avstod från att närmare analysera motsvarande krav beträffande elevernas sociala fostran och de verksamhetsformer, som enligt läroplanen rekommenderas för denna. Lärarnas mer utpräglade elevvårdande uppgifter liksom det omdebatterade klassföreståndarskapet blev ej heller föremål för överväganden.

Det är med beklagande vi konstaterar att dessa viktiga läroarbetsuppgifter varken i LUS' betänkanden eller i propositionen blivit föremål för en analys av det slag som kommit den undervisningstekniska uppgiften till del. Som grundval för ett läroarbetsutbildningsprogram skulle det självfallet varit av största värde med ett mer fullständigt handlingsprogram för lärare i praktisk verksamhet.

Det är en fråga med direkt relevans till vardagsarbetet i skolan att klarlägga läroarbetsutbildningens mål. Då måste man också redovisa ett samlat uttryck för de värderingar, som skall utgöra grund för den fostran av elevens karaktär och personlighetsutveckling i enlighet med sina förutsättningar, som uppställts som första uppgift för skolans arbete. Den aktuella debatten om skolan präglas emellertid i mycket hög grad av att man från alla håll starkt framhåller att skolan skall vara neutral och att undervisningen skall vara objektiv. Givetvis förutsätter fostran till självständigt ställningstagande av eleven att skolan i sin verksamhet beaktar dessa krav. Vi vill dock betona vad de sakkunniga framhöll om lärarens rätt att öppet redovisa sin egen

uppfattning liksom att engagemang och inlevelse i undervisningen måste prägla lärarens arbete.

Det måste i samband med den nya lärarutbildningen starkt poängteras att lärarkandidaternas skolning till objektivitet kompletteras med en orientering om vilka värden den svenska skolan »står för». Både grundskolebeslutet 1962 och beslutet om gymnasium och fackskola 1964 gav klart besked om de etiska och moraliska normer, som utgestaltats i vår kulturmiljö och vilka uppfattas som omistliga grundvärden vid karaktärens skolning: *»Skolans sociala fostran skall grundlägga och vidareutveckla sådana egenskaper hos eleverna, som i en tid av stark utveckling kan bära upp och förstärka demokratiens principer om tolerans, samverkan och likaberättigande mellan kön, nationer och folkgrupper. Att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och därmed för rätten till personlig integritet är en huvuduppgift också för den sociala fostran, som skolans verksamhet skall omfatta.»*

Det måste vara en huvuduppgift inom lärarutbildningen att göra lärarkandidaterna medvetna om sin fostrande uppgift. En ensidig inriktning på en av lärarfunktionerna (läraren som undervisare) får inte sätta sin prägel på hela lärarutbildningen.

Utbildningens specialisering

Departementschefen har ansett det vara nödvändigt med en specialisering inom utbildningen på olika lärarkategorier. Särskild utbildningsgång föreslås därför för lågstadielärare, mellanstadielärare och ämneslärare samt för lärare i tekniska och ekonomiska ämnen. Speciallärare ges likaså särskild utbildning. Vi beklagar denna splittring på olika lärarkategorier och utbildningsanstalter. Vi vill ta fasta på att i propositionen sägs att en radikal omändring av adjunktutbildningen kan komma att aktualiseras i en framtid. Denna reform är synnerligen angelägen och borde ha genomförts redan nu.

Den splittring av lärarutbildningen, som således även i fortsättningen kommer att råda, är olycklig, särskilt mot bakgrund av LUS' strävan att hävda en helhetssyn på läraruppgiften och att i en framtid samordna all lärarutbildning inom universitetens ram.

Enligt propositionen skall lärarna i viss utsträckning kunna undervisa över stadiegränserna. Från vårt håll har tidigare motion väckts om liknande förfaringssätt. Vi vill starkt understryka vikten av att ett sådant system införs, varigenom helhetssynen på läraruppgiften blir något klarare markerad.

Departementschefen aviserar sådan ändring av bestämmelserna att benämningarna läro-, övnings- och yrkesämne avskaffas. Också denna reform, vilken likaså tidigare föreslagits från vårt håll, noterar vi med tillfredsställelse.

Utbildningen av klasslärare

Några av de mera kontroversiella frågorna i utredningen har varit förkunskapskraven för respektive utbildning samt utbildningstidens längd. LUS stannade för i princip genomgången gymnasium som förkunskapskrav till samtliga utbildningslinjer. Remissopinionen har även i denna del varit mycket splittrad. Departementschefen föreslår som *allmänt behörighetsvillkor* till utbildning av klasslärare för lågstadiet och mellanstadiet att sökande skall ha genomgått gymnasium, fackskola eller äga motsvarande utbildning. LUS' majoritet föreslog en utbildningstid för lågstadielärare av 2 år och för mellanstadielärare 2½ år. Departementschefen föreslår längre utbildningstid, 2½ respektive 3 år. Utbildningstidens längd för lågstadielärare och mellanstadielärare har vi intet att erinra emot.

För närvarande har 9 av 10 mellanstadielärarkandidater genomgången gymnasium som bas för sin lärarutbildning. Det kan givetvis ifrågasättas om det i nuvarande läge är riktigt att ändra på det förhållandet. Enligt vår mening bör därför hela frågan om kravet på viss allmän förkunskapsnivå lösas i ett större sammanhang. Yrkesskolereformen bör först avvaktas. Också till denna skolform, som kommer att integreras med övriga gymnasiala skolformer, bör hänsyn tas när kraven på vissa förkunskaper för lärarutbildning fastställs. Vidare måste förkunskapskraven bli föremål för en samlad bedömning av vilka kunskaper lärarkandidaterna skall ha tillägnat sig före utbildningens början respektive vilka de skall tillägna sig under själva lärarutbildningen. Först därefter kan speciella behörighetsvillkor uppställas. Kompetensutredningen, som sysslar med frågor om kompetensen för postgymnasial utbildning, torde med fördel kunna utreda även den allmänna förkunskapsnivå som bör gälla för olika former av lärarutbildning.

Departementschefen avser att uppställa även *speciella behörighetsvillkor* utöver de allmänna. Dessa speciella villkor bör enligt departementschefen uttryckas i krav på kunskaper i särskilt specificerade ämnen enligt fackskolans läroplan. Kompetensutredningen avses få i uppdrag att i samråd med SÖ framlägga förslag till detaljerade bestämmelser. Också på denna punkt måste vi konstatera det otillfredsställande i att besluta om en viss förkunskapsnivå utan att veta vilken innebörden i de speciella behörighetsvillkoren blir. Vi motsätter oss inte förslaget om genomgången fackskola som *allmänt* förkunskapskrav för klasslärarutbildningen men vi vill samtidigt med bestämdhet hävda att de speciella behörighetsvillkoren åtminstone i ett antal väsentliga ämnen blir uttryckta i krav på kunskaper enligt *gymnasiets* läroplan och ej enbart i fackskolans läroplan. Det torde nämligen med fog kunna ifrågasättas om den relativt korta utbildningstiden räcker till för rena ämnesstudier, då inslagen av pedagogik, metodik och praktik är ganska omfattande under den egentliga lärarutbildningen.

För elever med fackskola som grund bör goda kompletteringsmöjlig-

heter stå till buds. Vuxenutbildningen bör ges sådana resurser, att denna utbildningsform kan ta emot ett stort antal utbildningskomplettander i kvällsgymnasier, vuxengymnasier, korrespondensinstitut m. fl. institutioner. Ingen utbildningsväg skall behöva upplevas som en återvändsgränd, om bara tillräckligt många kompletteringsmöjligheter står till de studerandes förfogande.

Departementschefen ämnar uppdra åt SÖ att överarbeta LUS' förslag till studieplaner för klasslärarutbildningen. Det vi tidigare anfört om förkunskapskrav m. m. bör därvid beaktas. Samtidigt vill vi framhålla betydelsen av att möjligheten till val av fördjupningskurs vidgas till att i princip omfatta *samtliga* ämnen eller ämnesgrupper, vilket också är departementschefens förslag.

Utbildningen av ämneslärare

LUS föreslog 3-årig ämne-teoretisk studietid för högstadielärare och 4-årig för gymnasielärare. Härtill kom för vardera utbildningsgången 1 år av praktisk-pedagogisk utbildning, varför reell utbildningstid skulle uppgå till 4 respektive 5 år. Många remissinstanser har tillstyrkt dessa förslag. SÖ och UKÄ har emellertid liksom till viss del statskontoret föreslagit lika lång utbildningstid för dessa lärarkategorier — totalt 4 år. Denna linje har också blivit departementschefens. Denne avvisar förslagen om en klyvning av adjunktskåren i två kategorier.

Departementschefens ställningstagande i detta hänseende motiveras dels av den av LUS hävdade helhetssynen på lärarnas uppgift, dels av det pedagogiska kravet på att lärarna skall kunna undervisa över stadiegränserna. Också kvantitativa skäl talar enligt departementschefen mot en uppdelning av lärarkåren i två grupper. En klyvning av dessa lärargrupper skulle enligt propositionen väsentligt försvåra planeringsarbetet beträffande behov och tillgång på ämneslärare.

LUS' förslag om ämne-teoretisk utbildning för högstadielärare respektive gymnasielärare hade otvivelaktigt stora förtjänster. Ämneslärarutbildningen föreslogs av LUS bli trappstegsformigt uppbyggd, vilket innebar, att den blivande läraren skulle ha kunnat påbörja sin utbildning utan att ha tagit ställning till om han ville bli högstadie- eller gymnasielärare. Först efter två års studier i två ämnen skulle valet träffas mellan att bredda utbildningen med ett tredje ämne och bli högstadielärare eller att gå vidare mot större fördjupning i de två ämnen som dittills studerats och bli gymnasielärare. Konstruktionen var med andra ord enkel och hade sina fördelar även ur vidareutbildningssynpunkt.

Departementschefen har övergivit LUS' förslag med de motiveringar vi här ovan refererat samt även med hänsyn till nuvarande normalstudietid och den omständigheten att det nya gymnasiet inte är avsett att kräva mer än nuvarande gymnasium. Enligt propositionen bör det vara möjligt

att rymma utbildning för såväl det gymnasiala stadiet som grundskolans högstadium inom en utbildning av samma omfång utan att utbildningen för de båda stadierna fördenskull behöver vara identisk. Avsikten är att vidta sådana åtgärder att de faktiska studietiderna bringas i bättre överensstämmelse med de s. k. normalstudietiderna, d. v. s. ett betyg per termin. Bland de effektiviseringsåtgärder som därvid skall vidtas nämns särskilt införandet av fasta studiegångar vid universitetens filosofiska fakulteter. UKÄ avses få i uppdrag att närmare utreda dessa studiegångars införande.

Vi delar i sak den uppfattningen, att fasta studiegångar kan bidra till att effektivisera studierna och hålla studietiderna nere. Av väsentlig betydelse är därvid att dessa linjer inte blir spärrade utan står öppna för en större kategori studerande. Departementschefen är emellertid inte beredd att införa studiegångar avsedda för *enbart* lärarutbildning. Enligt vår uppfattning bör emellertid även ämneslärarutbildningen på samma sätt som klasslärarutbildningen göras mer yrkesbestämd. Fasta studiegångar med klar inriktning på läraryrket bör enligt vår mening inte utesluta möjligheten att låta även studerande som ej direkt siktar till att bli lärare välja dessa utbildningsvägar. Vid den förnyade prövning av ämneslärarutbildningen, som UKÄ i samråd med SÖ skall göra, bör här framförda synpunkter på de fasta studiegångarna beaktas.

Departementschefen föreslår, att adjunktsutbildningen skall vara enhetlig och bygga på primärexamen vid filosofisk fakultet. Det innebär i stort sett oförändrade förhållanden. Den sammanlagda studietiden bör vidare bestämmas med utgångspunkt från nu gällande normalstudietider för fil. mag.- och fil. kand.-examina. Dock bör utbildningen medge elasticitet vad utbildningstiden beträffar. Propositionen är ytterst oklar beträffande den närmare utformningen av adjunktsutbildningen. Departementschefen torde emellertid avse en treårig ämnesteoretisk studiegång för blivande adjunkter, varvid sådana som önskar tjänstgöra vid gymnasium bör äga kompetens i två skolämnena. Det ena av dessa ämnen torde komma att kräva kompetens motsvarande 2 betyg, det andra kompetens motsvarande 3 betyg med möjlighet att fördjupa studierna i detta ämne ytterligare en termin. Studerande som avser tjänstgöra på grundskolans högstadium bör äga kompetens i tre skolämnena, varvid kompetensen i ett eller två av dessa också skall gälla tjänstgöring på gymnasialt stadium.

Propositionens förslag beträffande adjunktsutbildningen är inte tillfredsställande. Det torde vara i det närmaste omöjligt att såsom departementschefen förutsätter inom en normalstudietid av 6 terminer ge de blivande gymnasielärarna samma eller snarast något högre kompetens än den som nu krävs för tjänstgöring på gymnasiet. Vi vill med bestämdhet hävda, att goda och grundläggande ämnesteoretiska kunskaper aldrig kan ersättas av men väl bör kompletteras med kontinuerlig fortbildning och metodisk utbildning. I likhet med departementschefen vill vi betona värdet av en

enhetlig och sammanhållen adjunktskår. Av det skälet vill vi förordade gemensam primärexamensnivå för lärare såväl på grundskolans högstadium som på gymnasiet. Vi motsätter oss emellertid förslaget att lärare, vilka utbildas för tjänstgöring på gymnasiet, skall kunna uppnå denna examensnivå inom en utbildningstid av 3 år.

Tjänstgöring på grundskolans högstadium kräver framför allt ämnesbredd. Enligt förslaget kräver sådan tjänstgöring kompetens i *tre* skolämnen. Tjänstgöring på gymnasiet kommer att kräva ämneskoncentration. Läraren föreslås äga kompetens i *två* skolämnen. Den senare utbildningen kommer att kräva ämnesfördjupning i ett eller två ämnen. Fördjupningen kräver i sin tur längre utbildningstid. Vi vill starkt förordade att lärare som avses tjänstgöra på gymnasiet ges möjligheter till ämnesfördjupning, men vi vill samtidigt framhålla, att dessa studier inte kan rymmas inom den föreslagna 3-åriga ämnesteoretiska utbildningsgången. För dessa studerande krävs en 4-årig ämnesteoretisk studiegång. Av vikt är emellertid att utbildningsgången hålls samman under de första åren, varefter breddning eller fördjupning av studierna kan ske alltefter den blivande lärarens inriktning mot tjänstgöring på grundskolans högstadium respektive gymnasiet. För en längre utbildningstid för lärare med gymnasietjänst talar även den omständigheten att de av flera ämnesdelar sammansatta nya skolämnen samhällskunskap och naturkunskap kräver omfattande studier, om utbildningen i dessa ämnen skall täcka alla delar av ämnet enligt läroplanerna.

Frågan om den närmare utformningen av adjunktutbildningen bör bli föremål för skyndsamt utredning, varefter regeringen bör framlägga nytt förslag syftande till gemensam primärexamen för adjunkter, men med krav på ytterligare ett års ämnesfördjupning för de lärare som avser tjänstgöra på gymnasium. Likaså bör förslaget innefatta goda vidareutbildningsmöjligheter för de adjunkter, som efter en tids tjänstgöring på grundskolans högstadium önskar bedriva fortsatta studier för att förvärva kompetens för tjänstgöring på gymnasium.

Lektorstjänsterna

I propositionen framhålls att i stort sett halva antalet lektorstjänster är vakanta. Vidare framhålls att det inte är möjligt att inom överskådlig tid besätta dessa med enligt gällande krav behöriga sökande. Departementschefen har därmed satt betyg på sin egen lärarutbildningspolitik. Det är ett i högsta grad otillfredsställande förhållande att gymnasiet inte i tillräcklig omfattning har tillgång till de kvalificerade lärare som lektorerna utgör. Inte minst det nu genomförda huvudlärarsystemet vid gymnasierna hade varit betjänt av väl utbildade lärare. De förslag till lösningar som departementschefen nu förordar, att lektorstjänst skall kunna ledigförklaras som lektors- alternativt adjunktstjänst för att därigenom åstadkomma en fullständig täckning av

antalet tjänster med ordinarie innehavare, synes inte vara ägnade att öka antalet ordinarie lektorer. Snarare torde lektorskåren komma att ytterligare reduceras och tjänsterna i ökad omfattning besättas av adjunkter. Gymnasieutredningens förslag om dispensgivning för behörighet till lektorstjänst beträffande sådana lärare som på annat sätt meriterat sig, exempelvis genom omfattande pedagogisk verksamhet av olika slag, bör enligt vår mening tillämpas generöst under en övergångstid i avvaktan på att definitiva förslag om den framtida lektorsutbildningen framläggs, varvid särskilt 1963 års forskarutrednings förslag bör beaktas.

Vidareutbildning och fortbildning

Skolöverstyrelsen föreslås erhålla i uppdrag att överarbeta vidareutbildningens innehåll och organisation och när det gäller innehållet i vidareutbildningen av mellanstadiets klasslärare avge förslag efter samråd med universitetskanslersämbetet. Det är en brist att inga konkreta förslag till vidareutbildningsåtgärder framläggs i propositionen. Förslag om ett program för vidareutbildning av alla lärarkategorier bör föreläggas riksdagen snarast möjligt. Av väsentlig betydelse är därvid att utbildningen ordnas så att inga återvändsgränder uppstår utan att i princip en lågstadielärare skall genom särskild utbildningsgång kunna vidareutbilda sig till mellanstadielärare, mellanstadieläraren till högstadielärare etc. En integrerad och smidig vidareutbildningsorganisation måste därför byggas upp.

Lärarnas fortbildning är av väsentlig betydelse i ett föränderligt samhälle. I ökad utsträckning bör radio och TV användas i fortbildningssyfte. Även korrespondensundervisning och studiecirkelverksamhet bör därvid kunna komma till användning. Departementschefen anser att fortbildningen regelmässigt bör förläggas vid sidan av lärarnas övriga tjänstgöring — antingen under ferietid eller parallellt med tjänstgöring under läsåret. Av propositionen framgår inte entydigt om departementschefen anser att skyldighet för läraren bör föreligga att delta i sådan fortbildning. Av skrivningen framgår emellertid att departementschefen antyder att sådan skyldighet kan komma att fastslås senare. Vi har intet att erinra mot att skyldigheten att delta i av skolmyndighet anordnad fortbildning slås fast, men vi vill hävda att denna fråga bör avgöras efter förhandlingar mellan berörda parter, d. v. s. företrädare för arbetsgivaren/staten och lärarorganisationerna. Dessa frågor var också föremål för diskussion vid 1966 års löneförhandlingar utan att frågan då avgjordes. Att riksdagen nu binder sig för en viss lösning av fortbildningsfrågorna torde inte underlätta en uppgörelse med berörda personalorganisationer i denna fråga, varför riksdagen enligt vår mening inte bör uttala hur fortbildningen skall anordnas.

Femdagarsvecka i skolväsendet

Departementschefen anmäler i propositionen att han räknar med att läs-

året inom skolväsendet i samband med en övergång till 5-dagarsvecka skall omfatta 40 veckor. Vi finner denna anmälan anmärkningsvärd med hänsyn till att frågan om femdagarsveckans införande i skolorna nu är föremål för särskild utredning. Kungl. Maj:t tillkallade 1963 särskilda sakkunniga, vilka senare antog namnet skolarbetstidsutredningen, för att verkställa utredning rörande femdagars arbetsvecka i skolan m. m. Utredningen har inte slutfört sitt arbete ännu men beräknar avlämna sitt slutbetänkande under 1967. Att i det läget föregripa utredningens resultat och remissbehandlingen i en stor och viktig fråga finner vi vara egenartat. Särskilt frågan om införande av en femdagarsvecka skall medföra förlängt läsår eller ej borde av den anledningen inte ha berörts, då med all säkerhet delade meningar kan finnas om den bästa lösningen på detta problem. Skolarbetstidsutredningens resultat bör därför först avvaktas och särskild proposition i ämnet framläggas. Riksdagen bör inte nu ta ställning till hithörande frågor.

Radio-TV-undervisning i lärarutbildningssyfte

Läraryrket har under en lång följd av år varit kännbar. Nu föreslås kraftåtgärder för att häva denna brist. Om på ett tidigare stadium en omfattande *radio- och TV-undervisning* hade satts in i syfte att utbilda eller vidareutbilda lärare torde dagens bristsituation inte ha varit lika akut som den nu är. Radiouniversitetets ettbetygskurs i statskunskap följdes av en stor grupp lärare, av vilka senare många fullföljt studierna fram till godkänd tentamen. Beräkningar har givit vid handen att sådan undervisning blir mindre kostnadskrävande för statsverket än reguljär universitetsundervisning. När TV-undervisning på allvar kommer i gång i vårt land torde inte minst de pedagogiska effekterna bli ännu större än vid radioundervisning. Vi vill därför förorda, att radio och TV i ökad omfattning används för lärarutbildning, vidareutbildning och fortbildning av lärare. Vi avser såväl undervisning via intern television, vilket kan rationalisera den dagliga undervisningen vid universitet och högskolor, som radio- och TV-undervisning över de ordinarie programkanalerna. I annan motion till årets riksdag krävs från vårt håll omfattande åtgärder i syfte att använda radio-TV-undervisning för vuxenutbildning. Här vill vi endast peka på ytterligare en fördel med sådan undervisning. Den enskilde lärare, som på fritid önskar vidareutbilda sig, kan följa undervisningen hemma via radio- eller TV-apparat samtidigt som han kan upprätthålla sin tjänstgöring som lärare. Hithörande frågeställningar torde inte vara tillräckligt penetrerade, varför frågan om de positiva effekter en vidgad radio-TV-undervisning i lärarutbildningssyfte kan få bör utredas närmare.

Övriga frågor

Kungl. Maj:t föreslås få besluta om *benämningarna* på de lärarkategorier som avses tjänstgöra på grundskolans låg- och mellanstadier under förut-

sättning av att riksdagen inte har något att erinra mot ett sådant förfarings-sätt. I det sammanhanget vill vi endast poängtera betydelsen av att samtliga lärarkategorier ges enhetlig tjänstebestämmelse. Olika förslag har framkommit i den aktuella debatten såsom »lärare» eller »magister». Vi avstår från att förorda viss benämning men vill starkt understryka vikten av att största möjliga enhetlighet eftersträvas för att därigenom ytterligare markera helhetssynen på läraruppgiften.

Organisationen i dess helhet har vi närmare berört inledningsvis. Vi avstår därför att i detalj gå in på de olika lärarhögskolornas placering. Vi vill endast framhålla vikten av att den framtida organisationen byggs upp med hänsyn till helhetsaspekten på lärarfunktionen. Den nu föreslagna organisationen brister i det avseendet genom splittringen på olika lärarutbildningsanstalter som universitet, större och mindre lärarhögskolor samt seminarier.

Intagningen till lärarhögskolorna föreslås ske genom s. k. negativt urvalsförfarande. Vi anser att det förfarings sättet bör omprövas inom en snar framtid. SÖ föreslås nu få i uppdrag att samordna intagningen till lärarhögskolorna. I det sammanhanget bör lämpliga intagningsinstrument utprovas och komma till användning snarast möjligt. Särskilt betydelsefullt är att egenskaper som inte kan komma till uttryck i betyg från förutbildning, d. v. s. positiva karakteristika, kan bli bedömda på ett objektivet sätt så långt det är möjligt.

Lärarkandidaterna bör i den nya lärarhögskoleorganisationen ges centralt *medinflytande* i de organ som kan komma att tillskapas för utbildningen. UKÄ förelås få i uppdrag att närmare utreda behovet och organisationen av olika samverkansorgan såsom lärarutbildningsnämnder, skolämneskollegier m. fl. organ. När dessa frågor utreds bör också frågan om ett rimligt studerandeflytande i dessa organ beaktas.

Den för *klasslärare på lågstadiet* avsedda utbildning, som bygger direkt på grundskolan, bör enligt propositionen under en övergångstid behållas vid seminarierna i Landskrona, Skara och Strängnäs. Med hänsyn till de relativt goda kompletteringsmöjligheter som nu står alla studerande till buds och den 25 %-iga kvoten av vuxenstuderande vid fackskolorna bör denna övergångstid göras så kort som möjligt och utbildningen avvecklas så snart som förutsättningarna härför finns. Det är vidare tveksamt om intagningen till 3-årig och 4-årig linje vid folkskoleseminarium skall få ske så länge elevintresset ger tillräckligt underlag härför. Elevintresset torde komma att finnas mycket länge om kraven på förkunskaper inte är alltför höga. Dessa utbildningsmöjligheter bör därför avvecklas snabbare än vad som förutsatts i propositionen.

Slutligen vill vi endast understryka vikten av att de *handledare*, vilka har att i den dagliga gärningen föra ut den nya lärarutbildningens intentioner, också ges kvalificerad utbildning.

Med hänvisning till vad vi sålunda anfört hemställer vi,
att riksdagen måtte besluta

1. att uttala att lärarutbildningen i dess helhet *på sikt* bör inordnas i universitetsorganisationen;

2. att lärarutbildningens mål ges en klarare definition än den som anges i propositionen i syfte att *dels* göra lärarkandidaterna medvetna om sin fostrande uppgift, *dels* komplettera lärarkandidaternas skolning till objektivitet med en orientering om de etiska normer vilka genom skolbesluten vid 1962 och 1964 års riksdagar angetts som riktningsgivande för skolans verksamhet;

3. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning genom kompetensutredningens försorg om den *allmänna förkunskapsnivå* som bör gälla för olika former av lärarutbildning, varvid särskilt frågan om det gymnasiala skolstadiet ställning i behörighetsavseende bör utredas, samt att avvägningen mellan förkunskaper och kunskaper förvärvade under den egentliga lärarutbildningen bör bli föremål för en samlad bedömning;

4. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att vid den närmare utformningen av de *speciella behörighetsvillkor*, som avses gälla för inträde till klasslärarutbildning, väsentliga ämnen blir uttryckta i krav på kunskaper enligt gymnasietets läroplan och ej som departementschefen föreslår enbart i fackskolans läroplan;

5. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning samt förslag om adjunksutbildningens utformning syftande till gemensam primärexamen för adjunkter men med krav på 4-årig ämnesteoretisk utbildningsgång för de lärare som avser att tjänstgöra på gymnasium;

6. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag om en samordnad vidareutbildningsorganisation avsedd för samliga lärarkategorier;

7. att uttala att frågan om fortbildningens anordnande m. m. bör avgöras efter förhandlingar mellan företrädare för arbetsgivaren/staten och lärarnas personalorganisationer;

8. att uttala att ställning till frågan om läsårets förlängning till 40 veckor i samband med införande av femdagarsvecka inte kan tas förrän skolarbetstidsutredningen avslutat sitt arbete och särskild proposition i ämnet framlagts;

9. att uttala att samtliga lärare om möjligt ges enhetlig tjänstebenämning;

10. att uttala att lärarkandidaterna ges tillräckligt medin-

flytande i de organ av bl. a. samverkanskaraktär, som föreslås inrättade; samt

11. att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om en vidgad användning av radio- och TV-undervisning i lärarutbildningssyfte.

Stockholm den 9 februari 1967

Bertil Ohlin (fp)

Daniel Wiklund (fp)

Elias Jönsson (fp)

i Stockholm

i Ingemarsgården

Thorvald Källstad (fp)

Sven Gustafson (fp)

i Göteborg
